

JUSSI KURUNMÄKI

Käsitteiden venyttämisestä

Kari Palonen korostaa Quentin Skinneriä käsittelevässä teoksessaan¹ tämän tuotannon merkitystä poliittisen toiminnan ymmärtämiselle. Poliittiset teorit ja filosofiat on ymmärrettävä syntyajankohtansa poliittisen keskustelun puheenvuoroina. Palosen Skinner on paitsi historioitsija, myös retoriikan tutkija ja teoriapoliitikko, joka vapauden käsitteen historiaa tutkiessaan ottaa osaa vapaudesta käytävään nykykeskusteluun. Skinnerin ajattelun ohella kirja tuo esiin keskeisiä piirteitä Kari Palosen omasta poliittisesta ajattelusta.

■ Cambridgen yliopiston historian Regius-professori Quentin Skinner on saavuttanut merkittävän kansainvälisen aseman aatehistorian ja politiikan teorian historian tutkijana ja metodologina. Hänen maineensa niin sanotun Cambridgen koulukunnan keskeisimpänä nimenä perustuu hänen 1960-luvun lopulta alkaen julkaisemiinsa poleemisiin teoria- ja metodipuheenvuoroihin sekä renessanssin ja uuden ajan poliittista ajattelua käsitteleviin laajoihin tutkimuksiin.

Viime vuosina Skinner on keskittynyt tutkimuksissaan englantilaisen poliittisen ajattelun republikaaniseen, tai kuten hän nykyisin haluaa sanoa, uusroomalaiseen, suuntaukseen. Keskeinen teema lähes koko hänen tuotannossaan on republikaanisen vapauden käsitteen markkinoiminen vaihtoehtona niin libertaanisille kuin neo-aristotelisille kommunitarisille vapauden teorioillekin. Tässä tehtävässä hän on osallistunut historiallisten tutkimustensa pohjalta myös politiikan teoriasta ja filosofiasta käytävään nykykeskusteluun.

Skinner on varsin ajankohtainen. Vuonna 2002 Cambridge University Press julkaisi kolmeosaisen kokoelman *Visions of Politics* hänen osittain uusiksi kirjoittamiaan

artikkeleita noin neljäkymmenen vuoden ajalta. Viime vuonna järjestettiin suuri 25-vuotisjuhlaseminaari Skinnerin varsinaisen läpimurtoteoksen *The Foundations of Modern Political Thought* kunniaksi. Skinnerin tuotanto on tunnettua myös Suomessa. Hänen tutkimuksensa renessanssin poliittisesta kulttuurista, Machiavellista, Moresta ja Hobbesista samoin kuin valtion sekä vapauden käsitteestä ovat asiantuntijoiden peruskirjallisuutta. Skinner on Suomessa tunnettu myös käsitehistorian ja retoriikan tutkimuksen keskeisenä auktoriteettina. Se on suurelta osin Jyväskylän yliopiston valtiopoliittisen professori Kari Palosen aikaansaannosta.

Palosen *Quentin Skinner. History, Politics, Rhetoric* on ensimmäinen Skinnerin ajattelusta kirjoitettu monografia. Se kattaa käytännöllisesti katsoen Skinnerin koko tuotannon vuoteen 2002 asti. Asiantuntevalle ja hyvin kirjoitetulle kirjalle on syytä odottaa hyvää kansainvälistä menestystä. Skinnerin tutkimuksista kiinnostuneille kirja on tärkeä, mutta mitään kaiken kattavaa kommentaaria Skinnerin empiirisistä tutkimuksista se ei tarjoa. Se ei selvästikään ole ollut tarkoituksenakaan eikä kysymys näin ollen ole Skinnerin töiden reseption historiasta. Sen sijaan Palosen kirja on tulkinta Skinnerin tuotannon merkityksestä poliittisen toiminnan ymmärtämiselle. Samalla se on kirja Palosen omasta poliittisesta ajattelusta. Pidän tällaista weberiläistä perspektiivisiä pikemminkin teoksen ansiona kuin puutteena, vaikka välillä jäänkin kysymään, olisiko joistakin Skinneriä koskevista palolaisista tulkinnoista voinut jättää Skinnerin pois ja esittää saman omissa nimissä.

Historian puolustus

Palonen käy läpi Skinnerin tuotannon kukaquinkin kronologisessa järjestyksessä. Tarina alkaa 1950–1960-lukujen vaihteen Cambridgesta ja sen intellektuaalisen ilmapiiirin kuvauksesta. Lukijalle esitellään myös Skinnerin hengenheimolaisia 1960-luvulla (J. G. A. Pocock, Peter Laslett, John Dunn)

1. Kari Palonen: *Quentin Skinner. History, Politics, Rhetoric*. Polity Press, 2003 Cambridge. 207 s.

sekä Skinnerin historia- ja filosofiakäsityksen kannalta erityisen keskeinen inspiraation lähde, R. G. Collingwood. Skinner vastusti tuolloin vielä tavallista näkemystä, että eri aikojen filosofian ja politiikan teorian kirjoittajat olisivat ikään kuin keskustelleet keskenään, etsineet vastausta ikuisiin kysymyksiin. Collingwoodin tavoin Skinner korosti sitä, että oli pyrittävä selvittämään se, mikä oli kysymys, johon kirjoittaja oli pyrkinyt vastaamaan. Poliittista filosofiaa oli siis tarkasteltava historiallisesti, ajankohdan muun poliittisen keskustelun kontekstissa. Historiasta ja ennen kaikkea historiallisuudesta tuli Skinnerille normatiivinen argumentti epähistoriallista politiikan teorian ja filosofian tutkimusta kohtaan (ks. s. 14–28). Skinner on myöhemmin käyttänyt tavoitteistaan ilmauksia ”strictly historical” ja ”purely historical” (s. 21).

Palonen tulkitsee Skinnerin pyrkimyksiä siten, että tämän historiallinen ote ottaa huomioon katkokset ja kontingentit toiminnan seuraukset historiassa. Se merkitsee samalla sitä, että filosofisten kokonaisselitysten sijasta historiallinen – miksei myös nykyinenkin – kuva on inhimillistä toimintaa korostava ja kompleksinen pikemminkin kuin kaiken kattava (s. 27). Asia voidaan sanoa myös niin, että poliittiset kysymykset eivät ole olleet eivätkä ole ratkaistavissa löytämällä filosofinen vastaus politiikan ongelmaan (ks. esim. 133–145).

Puheaktit, pointit ja siirrot

Palosen mukaan Skinnerin tarkoituksena on ollut purkaa historian ymmärtämiseen liittyviä ”mytologioita” (s. 21–23). Tämä tehtävä on johtanut ymmärrettävästi kysymykseen siitä, miten ”puhtaasti historiallinen” tulkinta tulisi suorittaa. Huomattava osa Skinnerin tuotannosta käsitteleeekin historiallisen selittämisen ongelmaa. Varhaisemmissa metodia käsittelevissä kirjoituksissaan hän esitti metodiset teesinsä ja viimeistään *The Foundations of Modern Political Thought* -teoksesta (1978) lähtien laajemman käytännön esimerkin siitä, kuinka tee-sejä tulisi soveltaa käytännössä.

Skinner rakensi metodinsa soveltamalla ja kehittelemällä ennen kaikkea J. L. Austi-

nin, Wittgensteinin ja Collingwoodin oppeja. Skinner teki Austinin puheaktiteoriaa soveltamalla eron tekstin sisältämien merkitysten, tekstin tuottamiseen – puheaktiin – liittyvän merkityksen ja tekstin tuottamien seurausten merkityksen välillä. Näistä merkityksistä ovat Skinnerille tärkeimpiä tekstin tuottamiseen liittyvät merkitykset. Kysymys on siitä, mitä tekstin kirjoittaja *teki* tai tarkoitti kirjoittaessaan niin kuin kirjoitti. Jos kerran esimerkiksi filosofisia tekstejä on tarkasteltava puheenvuoroina aikalaiskeskustelussa, on pyrittävä selvittämään, minkälainen puheenvuoro tutkittava filosofinen teksti oli sen syntytilanteessa. Skinner kysyy, mikä oli kirjoittajan ”intentio” tai ”pointti” tai ”siirto”. Palonen korostaa puhekielestäkin tutun pointin merkitystä Skinnerin ajattelussa: ”Skinner on yksi harvoista ajattelijoina, joka on ottanut vakavasti kysymyksen, mikä on pointtisi” (s. 44).

Jotta olisi mahdollista selvittää, mikä oli kirjoittajan pointti, on tiedettävä, mistä kirjoitushetkellä keskusteltiin, mikä oli tavallista, mikä epätavallista tai provosoivaa. On tiedettävä, minkälaista oli konventionaalinen poliittinen keskustelu. Skinneriä onkin tämän aikalaiskontekstin tärkeyden korostamisen vuoksi kutsuttu kontekstualistiksi. Tällaisen tulkinnan Palonen kuitenkin kiistää. Kontekstin tunteminen auttaa selittämään tekstiä, mutta se ei riitä ymmärtämään sitä. Konteksti on kehys, mahdollisuuksien horisontti. Se ei ole automaattisesti tekstin ulkopuolella odottamassa löytäjänsä, vaan pikemminkin tekstin implisiittinen osa (s. 39).

Palonen onnistuu erittäin hyvin esitellessään ja analysoidessaan näitä Skinnerin työkaluja. Hän tuo nähdäkseen aikaisempaa selvemmin esiin myös konventioiden tärkeyden skinneriläisessä tutkimuksessa. Voidaksemme ymmärtää intentioita ja kirjoittajan tekemiä siirtoja on meidän ymmärrettävä konventioita. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että konventiot määräisivät sitä, mitä kirjoittaja on voinut tekstillään sanoa, vaan sitä, että halutessamme ymmärtää, mikä rikkoi tavanomaisen rajoja, on tietysti muodostettava käsitys siitä, mikä oli tavanomaista (s. 40–41).

Retoriikka ja käsitehistoria

Yksi Palosen keskeisistä argumenteista koko kirjassa on se, että Skinnerin tapa ymmärtää historiallisia tekstejä edellyttää retorista analyysiä. Palonen onkin kenties enemmän kuin kukaan muu korostanut Skinnerin merkitystä retoriikan tutkijana ja retorisen analyysin kehittäjänä.

Skinner on kiinnostunut nimenomaan inhimillisestä toiminnasta, kun hän sanoo, että on ymmärrettävä sitä, mitä kirjoittaja *teki* kirjoittaessaan niin kuin kirjoitti. Inhimillinen toiminta ei ole heijastumaa kontekstista – esimerkiksi sosiaalisista tai taloudellisista rakenteista – vaikka toiminta voi ollakin kontekstin rajoittamaa. Konteksti on Skinnerille ja Paloselle kielellisesti ymmärretty. Tämä tarkoittaa sitä, että ulkokielellisetkin seikat ovat toimijoille, kuin myös tutkijoille, kielellisesti välittyneitä. Mutta vaikka kieli konventioineen on rajoite, se on samalla myös resurssi. Kielen resurssien käytön tutkiminen on käytännössä retoriikan tutkimista.

Skinner on erityisesti ollut kiinnostunut legitimoinnin ongelmasta. Tyypiesimerkki siitä on ”innovatiivisen ideologin” tehtävä. Skinner tarkoittaa sillä vallitsevien kielellisten konventioiden retorista käyttöä siten, että arveluttavalta vaikuttava toiminta voidaan perustella hyväksyttävänä (s. 51–52). Tehtävänä on siis sen osoittaminen, että epäsovinnainen toiminta itse asiassa onkin ymmärrettävissä vallitsevien kielellisten käytäntöjen mukaisena. Vastinpari innovatiiviselle ideologille on ”apologisti”, jonka tehtävänä on puolustaa vallitsevaa kuvaamalla sitä myönteisesti arvottavin termein (s. 55).

Kysymys on itse asiassa hyvin yksinkertaisesta, mutta samalla valaisevasta ajatuskulusta. Kysymys on kielen konventioiden retorisesta ja innovatiivisesta käytöstä. Käsitteet ovat kiistanalaisia ja niitä voidaan käyttää eri merkityksissä. Kysymys on käsitteiden venyttamisestä (s. 165–166).

Tämä käy vielä selvemmin ilmi Skinnerin myöhäisemmästä tuotannosta. Palosen mukaan Skinnerin tuotannossa oli retorinen käänne 1990-luvulla (s. 8, 163). Austinilaisen puheaktiteorian soveltamisen ohella

hänen tuotannossaan alkoi näkyä perehtyminen antiikin retoriikan traditioon. Vuonna 1996 ilmestyneessä *Reason and Rhetoric in the Philosophy of Hobbes* -teoksen keskeisimpiä teesejä on, että Hobbes tukeutui klassisen retoriikan keinoihin vastustaessaan retoriikkaa. Jos Skinner oli aikaisemmin saattanut puhua käsitteiden standardimerkityksistä, niin nyt hän katsoi, että kaikki puhe käsitteiden oikeasta käytöstä on luonteeltaan ideologista (s. 163). Myönteisesti latautuneella termillä voidaan tarkoittaa ”naapuripahetta” ja kielteisesti latautuneella termillä voidaan tarkoittaa ”naapurihyvettä” (s. 164–166). Palonen pitää tätä niin tärkeänä, että hän on kirjassaan varannut Skinnerin esittämille ”retorisen uudelleen kuvaamisen” (*rhetorical redescription*) tekniikoille oman alaluvun.

Käsitteiden venyttämisen ja retoristen uudelleen kuvausten tutkiminen koskettaa kysymystä käsitteiden muutoksista. Skinnerin huomio kiinnittyy pikemminkin käsitteiden suhteissa tapahtuviin muutoksiin kuin yksittäisen käsitteen merkityksen radikaaliin muuttumiseen (s. 167–168). Käsittemuutoksen teema on ollut Skinnerillä mukana jo puheaktien ja retoristen siirtojen analysoinnin yhteydessä ja hänet voidaan mielestäni oikeutetusti laskea käsitehistorian tutkijaksi. Skinner on viime vuosina itsekkin hyväksynyt tällaisen näkemyksen – luullakseni osittain Palosen sinnikkään kannustamisen johdosta – eikä hän pidä omaa projektiaan vastakkaisena saksalaiselle, Reinhart Koselleckin tunnetuksi tekemälle, *Begriffsgeschichte*-suuntaukselle, vaikka sellaisia kantojakin on esitetty. Palonen käykin pitkin kirjaa keskustelua Skinnerin tuotannon suhteesta Koselleckin esittämiin kantoihin (esim. s. 38, 167). Selvää on, että siinä missä saksalainen käsitehistoria on ollut kiinnostunut pitkäkestoisista yhden käsitteen muutoksien analysointiin keskittyneistä analyyseista, Skinnerin tutkimukset ovat kohdistuneet lyhytkestoisiin käsittemuutosten retorisiin analyyseihin. Näin siitäkin huolimatta, että Skinner tunnetusti on kirjoittanut valtion ja vapauden käsitteiden historiasta. Palonen kutsuukin Skinnerin käsitehistoriaa ”pointilliseksi”

(s. 179). Kyse on niin retoristen pointtien analysoimisesta kuin peräkkäisten, lyhytkestoisien ja erillisten historiallisten tilanteiden tutkimisestakin.

Teoriapolitiikka

Palonen esittelee Skinnerin empiirisiä tutkimuksia käymättä tarkempaa keskustelua siitä, minkälaisen vastaanoton Skinnerin esittämät tulkinnat ovat saaneet. Kirjan ansiot ovat ennen kaikkea Skinnerin tutkimusstrategioiden ja -menetelmien artikuloinnissa. Palonen nostaa erityisesti esiin Skinnerin roolin ”teoriapolitiikan” analysoijana ja harjoittajana (s. 61–94). Skinnerille on tärkeää tulkita poliittisen teorian ja filosofian kirjoittajia siten, että näiden ymmärretään kirjoituksillaan osallistuneen oman aikansa keskusteluun pikemminkin kuin pyrkineen vastaamaan ikuisiin kysymyksiin. Näin ollen heidän teoreettisia kirjoituksiaan voidaan lukea retorisina siirtoina ja teoriapolitiittisina kannanottoina. Toisaalta Palonen tulee osoittaneeksi, että Skinnerin omaa tuotantoa voidaan tulkita saman ajatusmallin mukaisesti. Skinnerin esiin nostama renessanssin republikanismi ja esimerkiksi Machiavelli-tulkinta tai uusroomalainen vapauden käsite ovat hänen käytössään muu-

takin kuin tiettyjen historiantulkintojen korjauspyrkimyksiä. Ymmärrän Palosen tarkoittavan, että ne voidaan nähdä myös Skinnerin tekeminä retorisina siirtoina tai pointteina poliittisia vapauksia ja oikeuksia koskevassa nykykeskustelussa.

Voidaan kuitenkin kysyä, kuka politiikan teorioista kirjoittava ei ole teoriapolitiikko. Mielestäni Palosen esittelemä ajatus on sovellettavissa varsin moneen teoriasta kirjoitettavaan. Mikä loppujen lopuksi estää tulkitsemasta esimerkiksi Skinnerin ja erityisesti Palosen arvostelemaa Habermasia ja Rawlsia teoriapolitiikoiksi?

Palonen sanoo esipuheessaan, ettei kirjaa ole kirjoitettu Skinnerin puolustamiseksi (s. 6). Ehkä ei, mutta säästeliäästi esitelty muiden Skinnerin tuotantoa kohtaan esittämä kritiikki sekä Palosen oma perspektivistinen tulkinta Skinneristä johtavat lopputulokseen, joka omaperäisyydessään on vahvasti Skinnerin puolustus. Palonen liikkuu vapaasti keskustelukontekstista toiseen ja käyttää Skinneriä omana teoriapolitiittisena välineenään, kun hän lukee Skinneriä muun muassa Weberin, Nietzschen, Sartren ja Arendtin valossa. Silloin ei välttämättä ole kiinnostavaa enää vain se, mitä Skinner on sanonut vaan se, mitä Palonen sanoo. ■